הרב יהודה זולדן, באר יהודה – בבא קמא, עמ' 134-150

שיעור י

אשו משום חציו – "גדי כפות... עבד כפות"

(בבא קמא כב ע"א – כג ע"א)

א. אשו – משום חציו או משום ממונו
ב. נזקי אש ב"גדי כפות" ו"עבד כפות", וכשכפתו בחמה וסוף חמה לבוא
1. מנחת חינוך: לפי הרמב"ם "פטור... מטעם רודף"
2. "גדי כפות" ו"עבד כפות" – חייב או פטור מדיני טמון בלבד
ג. רמב"ם: המדליק "עבד כפות" בגדיש – חייב מיתה
סיכום

א. אשו – משום חציו או משום ממונו

בגמרא (כב ע"א) חלקו אמוראים במהות החיוב של מזיק באמצעות אש:

> אתמר:
> ר' יוחנן אמר: אשו משום חציו.
> וריש לקיש אמר: אשו משום ממונו.
> וריש לקיש מאי טעמא לא אמר כרבי יוחנן? אמר לך: חציו מכחו קאזלי, האי לא מכחו קאזיל.
> ורבי יוחנן מאי טעמא לא אמר כריש לקיש? אמר לך: ממונא אית ביה ממשא, הא לית ביה ממשא.

רש"י (ד"ה משום חציו, וד"ה משום ממונו) הסביר שלפי רבי יוחנן התורה חייבה את מדליק האש מפני שיש לראותו כמי שירה חץ והזיק באמצעותו. תוספות (ד"ה אשו משום חצו) ביארו עוד: "לא שיבעיר בעצמו האש, אלא כל מקום שפשע ולא שמר גחלתו, חציו נינהו". לפי ריש לקיש יש להתייחס לאש כמו ממונו שהזיק – שור או בור.[1]

הגמרא דנה במחלוקתם, ובהמשך הסוגיה (כב ע"ב) הובאה משנה (סא ע"ב) העוסקת בנזקי אש – כשהאש שרפה חפצים שהיו טמונים בגדיש. משנה זו היא אחת מתוך רצף משניות העוסקות בדיני אש. הרישא של משנה זו עוסקת במחלוקת חכמים ורבי יהודה בנוגע לטמון, והסיפא עוסקת גם כן בטמון, במה "מודים חכמים לרבי יהודה". במציעתא של המשנה נאמר:

> המדליק את הגדיש –
> והיה גדי כפות לו ועבד סמוך לו, ונשרף עמו – חייב.
> עבד כפות לו וגדי סמוך לו, ונשרף עמו – פטור.

לפי רש"י (ד"ה עבד כפות) התוכן העיקרי של המציעתא הוא כללי "קים ליה בדרבה מיניה" על בסיס הלכות טמון.[2] "קים ליה בדרבה מיניה" – תרגום המילים: מעמידים על הגדול יותר. המשמעות מבחינת הענישה היא שמענישים את מדליק האש בעונש הגדול יותר. במקרה של "עבד כפות" מדליק האש פטור על הגדי והגדיש וחייב על מיתת העבד שהוא העונש הגדול יותר, כי בשל היותו כפות הוא איננו יכול לברוח. במקרה של "גדי כפות" מדליק האש חייב על הגדי והגדיש ופטור על העבד, כי לעבד יש דעת והוא יכול לברוח.

---

1 על מהות נזקי אש כתב בהרחבה הרב יחיאל מיכל אפשטיין (ערוך השולחן, חושן משפט סי' תיח, א-ו).

2 כך פירש רש"י בהרחבה גם במשנה עצמה (סא ע"ב ד"ה היה גדי כפות).

על דברי המשנה הללו שהובאו בסוגייתנו בהקשר למחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, נאמר בגמרא (כב ע"ב):

> בשלמא למ"ד אשו משום חציו, משום הכי פטור.
> אלא למאן דאמר אשו משום ממונו, אמאי פטור? אילו קטל תוריה עבדא, הכי נמי דלא מיחייב?
> אמר לך רבי שמעון בן לקיש: הכא במאי עסקינן – כשהצית בגופו של עבד, דקם ליה בדרבה מיניה.
> אי הכי, מאי למימרא? לא צריכא, בגדי דחד ועבד דחד.

רבי יוחנן וריש לקיש חלקו בפירוש משנה זו. לפי ר' יוחנן, גם אם המדליק לא הדליק את העבד בגופו והוא מת כתוצאה מהאש, יהיה המדליק חייב מיתה על העבד ופטור על הגדי והגדיש; לפי ריש לקיש, רק אם הדליק את העבד בגופו, והוא מת ישירות מהאש, יהיה המדליק חייב מיתה על העבד, ופטור על הגדי והגדיש. יש להעיר שרק בהקשר לדברי ריש לקיש נימקה הגמרא באופן ברור שמדליק האש חייב על העבד הכפות ופטור על הגדי והגדיש מדין "קים ליה בדרבה מיניה", אך לא כתבה זאת באופן ברור בנוגע לדברי רבי יוחנן. כך פירש רבנו חננאל את דברי רבי יוחנן: "בשלמא לר' יוחנן פטור [- על הגדי והגדיש] משום דקם ליה בדרבה מיניה שחייב על העבד דין מיתה", וכך גם רש"י (ד"ה עבד כפות): "פטור אגדי ואגדיש דקם ליה בדרבה מיניה שההורג העבד נהרג", אך כאמור אין זה מפורש בגמרא.

בהמשך סוגייתנו (כב ע"ב – כג ע"א) ביסס רבא את דברי רבי יוחנן על דרשת פסוק ועל ברייתא:

> אמר רבא: קרא ומתניתא מסייע ליה לרבי יוחנן.
> קרא – דכתיב: "כי תצא אש" (שמות כב, ה), תצא מעצמה, "[שלם] ישלם המבעיר את הבערה" (שם), שמע מינה: אשו משום חציו.
> מתניתא – דתניא: פתח הכתוב בנזקי ממונו וסיים בנזקי גופו, לומר לך: אשו משום חציו.

רש"י הסביר שבתחילת הפסוק נאמר "כי תצא אש" – משמע מעצמה והאש היא נזקי ממונו, ובסוף הפסוק נאמר "שלם ישלם המבעיר את הבערה", וזה ביטוי ל"נזקי גופו – דקרי ליה מבעיר". "לומר לך" – ללמדנו שאדם חייב על אשו שהזיקה, משום שהאש נחשבת חציו וכאילו הוא הזיק בגופו.

למסקנת הגמרא (כג ע"א), רבי יוחנן שנימק שאדם חייב על נזקי אשו משום חציו, סבר גם שחייב על אשו משום ממונו, וכך פסק הרמב"ם (הל' נזקי ממון יד, טו):

> אש שעברה והזיקה את האדם וחבלה בו, הרי המבעיר חייב בנזקיו ובשבתו וברפויו ובצערו ובבשתו כאילו הזיקו בידו. שאע"פ שאשו ממונו הוא, הרי הוא כמי שהזיק בחציו.

להלן נעיין בפירוש רש"י לסוגיות הללו, ובפסיקת הרמב"ם בהלכות נזקי ממון במקרה זה של "עבד כפות", לעומת פסיקה אחרת של הרמב"ם בהלכות רוצח בנוגע לאדם שהניח את חברו באופן כזה שהוא לא היה יכול לברוח משם ומת. אחרונים ראו סתירה בדבריו.

ב. נזקי אש ב"גדי כפות" ו"עבד כפות", וכשכפתו בחמה וסוף חמה לבוא

1. מנחת חינוך: לפי הרמב"ם "פטור... מטעם רודף"

הרמב"ם (הל' נזקי ממון יד, י) פסק את האמור במשנה (סא ע"ב) שצוינה בסוגייתנו:

> המדליק בתוך שדה חבירו ויצאת האש ונאכל הגדיש –
> והיה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו – חייב, שכן דרך בני אדם לעשות בגדיש.
> היה עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו – פטור.

הרמב"ם נימק את הדין של "גדי כפות" – "שכן דרך בני אדם לעשות בגדיש", זהו נימוק בהלכות אש ששרפה דבר טמון. כך גם הרחיב והסביר הרמב"ם (פירוש המשנה ו, ז):

> אם הדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך של חברו, בזה אומרים חכמים אינו משלם אלא גדיש אבל לא כלים, אלא משערים מקומות אותם הכלים כאלו הם מלאים מאותו הגדיש. אבל אם הדליק גדיש חברו משלם כלים שבתוכו, ודוקא כלים שדרכן להניחן בגדיש כגון כלי החרישה והזריעה. אבל זולת סוגי הכלים האלה אינו חייב...

יושם לב שהרמב"ם לא הזכיר בהלכה ובפירושו למשנה את הכלל "קים ליה בדרבה מיניה".

הרב יוסף באב"ד (מנחת חינוך, מצוה נו, ה) הצביע על סתירה בין דברי הרמב"ם הללו בנוגע ל"גדי כפות" ו"עבד כפות" לבין דברי הרמב"ם בנוגע לנזקי אש באדם. נעיין תחילה במשנה ובגמרא בנוגע לנזקי אש באדם, ואחר כך נעיין בפסיקת הרמב"ם ובדברי המנחת חינוך.

במשנה (סנהדרין עו ע"ב) נאמר:

> רוצח...
> וכבש עליו לתוך המים או לתוך האור ואינו יכול לעלות משם ומת – חייב.
> דחפו לתוך המים או לתוך האור ויכול לעלות משם ומת – פטור.

ראשו של אדם היה בתוך מים או בתוך אש, ורוצח תקף את ראשו בכוח באופן כזה שראשו יישאר בתוך המים והוא לא יוכל להרימו מהמים, והאדם מת. מקרה נוסף – רוצח תקף אדם שהיה בתוך אש באופן כזה שלא יוכל לצאת מהאש אלא יישאר בתוכה, והאדם מת. בשני המקרים הללו הדין הוא שהרוצח חייב. מקרים אלו נקראים בגמרא (שם): "מצמצם": "כבש מנלן? אמר שמואל: דאמר קרא 'או באיבה' (במדבר לה, כא), לרבות את המצמצם". הכובש במים או באש מצמצם את חברו במקומו שלא יוכל לצאת מהם, ובעקבות כך חברו מת.

אבל אם אדם דחף אדם אחר לתוך מים או לתוך אש, והאדם שנדחף יכול לעלות משם, והוא מת – פטור. הנימוק הוא שהאדם שנדחף יכול לעלות מהמים או לצאת מהאש, ולכן אין מחשיבים את הדחיפה למים או לאש כמעשה הריגה.

בגמרא (סנהדרין עז ע"א) נאמר:

> אמר רבא: כפתו ומת ברעב – פטור.
> ואמר רבא: כפתו בחמה ומת, בצינה ומת – חייב.
> סוף חמה לבא, סוף צינה לבא – פטור.

רבא אמר שלושה דינים:

א. אדם כפת אדם אחר והוא מת ברעב – הכופת יהיה פטור. הנימוק הוא שבעת שכפתו, הכפות לא היה רעב. הרעב שהמיתו בא לאחר מכן. מקרה זה אינו דומה למקרה שכבש את ראשו במים ומת, מפני שהמים שהרגו אותו כבר היו מצויים בזמן שכבש את ראשו במים.

ב. אדם כפת אדם אחר במקום שהחמה זורחת והוא מת בעקבות חום השמש, או שכפת את האדם האחר במקום קר והוא מת בעקבות הקור – הכופת יהיה חייב. הנימוק: בעת שהוא כפת את האחר, הדבר ההורג – החמה או הצינה, כבר היה במקום הכפיתה.

ג. אדם כפת אדם אחר במקום שבעת הכפיתה החמה לא זרחה שם אך היא תזרח שם אחר כך, או שכפתו במקום שבעת הכפיתה אין שם צינה ורק אחר כך תהיה שם צינה – הכופת יהיה פטור. הנימוק: הדבר ההורג – החמה או הצינה, לא היו מצויים במקום שכפתו בעת שכפתו.

התוספות (סנהדרין שם ד"ה סוף חמה [וכן: בבא קמא נו ע"א ד"ה אילימא]) הסבירו מדוע במקרה ש"סוף חמה לבא, סוף צינה לבא – פטור": "דלא רבי רחמנא מצמצם, אלא במקום שהתחיל בו ההיזק כבר". הלימוד מהפסוק "או באיבה" הוא מקרה שבו ההיזק כבר קיים כפי שהוסבר לעיל. ואילו ב"סוף חמה לבא" או ב"סוף צינה לבא", החמה או הצינה עדיין אינן שם. התוספות המשיכו:

> ומיהו אם כפתו בפנים והביאו במקום שסוף חמה לבא וסוף צנה לבא, נראה דחייב למ"ד אשו משום חציו. דלענין מיתה נמי מחייבין באשו משום חציו, כדמוכח בכיצד הרגל (שם דף כב. ושם). ואין חילוק בין מקרב האש אצל הדבר למקרב הדבר אצל האש כדמוכח בריש הכונס (שם דף נו. ושם [תוד"ה אילימא]).

התוספות קישרו בין דברי רבי יוחנן שסבר אשו משום חציו בענייני נזקין לבין ענייני מיתה, הרג של אדם. אמנם תוספות הסבירו את דינו של רבא רק לפי מ"ד אשו משום חציו, אך ייתכן שכתבו כן מפני שכך ההלכה. כך פסק גם רבנו אשר (רא"ש, בבא קמא ב, ח) ובעקבותיו פסק כך גם בנו, רבנו יעקב (טור, חושן משפט, סי' תיח):

> הלכתא – אשו משום חציו, שאפילו הדליק בתוך שלו והלכה והזיקה ברוח מצויה חשוב כאילו ירה חץ בידים, ואם שרף אדם – נהרג.

הרא"ש כתב (שם): "ואם נשרף אדם – חייב עליו כאילו הרגו בידים". לפי הרא"ש והטור אדם שהדליק אש בשטחו והאש התפשטה ושרפה אדם – חייב, והנימוק הוא "אשו משום חציו".

רבנו ניסים, הר"ן (סנהדרין עז ע"ב), חלק על התוספות, הרא"ש והטור:

> ולענין אשו נמי, אף על גב דמשום חציו הוא וכדקי"ל הכי וחייב בארבעה דברים, מ"מ לא מיחייב מיתה אלא אם כן נפל לתוך האור וכבשו שם או שדחפו לאור ואין יכול לעלות משם, דעביד מעשה ממש וכדאיתא בהדיא במתניתין... ולפיכך אין להקשות ענין אש – דחיובו אהנו אלא בממונות ובד' דברים. לענין חיוב מיתה אלא אם כן עשה מעשה ממש. וזה ברור כנ"ל.

לדברי הר"ן אין לקשור בין ההלכה שנאמרה בדיני נזיקין "אשו משום חציו", לבין דיני מיתה. כשאדם דחף את חברו לתוך אש והוא אינו יכול לצאת ולברוח משם, זה מעשה הרג של ממש, ורק במקרים כאלו הוא יהיה חייב מיתה.

גם מהרמב"ם משמע שדברי רבי יוחנן "אשו משום חציו" הם בהלכות נזקי ממון ולא בהלכות רוצח. הרמב"ם (הל' רוצח ג, ט-י) פסק:

> ט. הדוחף את חבירו לתוך המים או לתוך האש, אומדין אותו: אם יכול לעלות משם – פטור ממיתת בית דין, ואם אינו יכול לעלות – חייב. וכן אם כבש עליו בתוך הים או בתוך האש עד שלא נשאר בו כח לעלות ומת – חייב אף על פי שאינו הוא הדוחף בתחילה.
>
> והוא הדין למניח ידו על פי חבירו וחוטמו עד שהניחו מפרפר ואינו יכול לחיות, או שכפתו והניחו בצנה או בחמה עד שמת, או שבנה עליו מקום עד שמנע ממנו הרוח, או שהכניסו למערה או לבית ועישן עליו עד שמת, או שהכניסו לבית של שיש והדליק עליו נר עד שהמיתו ההבל, בכל אלו נהרג עליו, שזה כמי שחנקו בידו.
>
> י. אבל הכופת את חבירו והניחו ברעב עד שמת, או שכפתו והניחו במקום שסוף הצנה או החמה לבוא לשם ובאה והמיתתו, או שכפה עליו גיגית, או שפרע עליו את המעזיבה, או שהשיך בו את הנחש, ואין צריך לומר אם שסה בו כלב או נחש, בכל אלו אין בית דין ממיתין אותו, והרי הוא רוצח, ו"דורש דמים" (תהלים ט, יג) דורש ממנו דם.

הרמב"ם פירט דוגמאות נוספות להרג בידיים, ובנוגע לאש כתב שכשכפתו "בסוף חמה לבא" בית דין אינם ממיתים אותו.

הרב יוסף באב"ד (מנחת חינוך, מצוה נו, ה) כתב שיש סתירה בדברי הרמב"ם:

> דעת רא"ש וטור, דאשו משום חציו חייב מיתה על נפש (וכן הוא בתוספות בבא קמא נו ע"א ד"ה אילימא; סנהדרין עז ע"א ד"ה סוף חמה). אך ברמב"ם (הל' רוצח ג, י) כתב שם דכפתו והניחו בחמה פטור בדיני אדם בסוף חמה לבא. משמע אפילו הזיזו ממקומו והניחו שם פטור. מבואר דאשו משום חציו פטור, דזה הוי כמ"ד אשו משום חציו עיין בתוספות במקומות הנ"ל ותבין... קשה היאך כתב הרמב"ם דמדליק גדיש והיה עבד כפות לו וגדי ונשרף פטור והטעם דקים ליה בדרבה מיניה כמבואר בש"ס, ואי סבירא ליה דאינו חייב מיתה, אם כן למה פטור? וגם בש"ס (בבא קמא כב ע"ב) מבואר להדיא דלר' יוחנן דאשו משום חציו חייב מיתה [על העבד] ופטור על הגדיש מטעם קים ליה בדרבה מיניה?

בדברי המנחת חינוך יש שתי הנחות: האחת – הרמב"ם לא הסכים עם דברי התוספות, הרא"ש והטור, שאשו משום חיציו שייך גם בהלכות רוצח. הסיבה היא שהרמב"ם פסק שבהניחו במקום שסוף חמה לבוא ומת הדין הוא שפטור, וכך יהיה גם אם כפתו במקומו והביאו למקום שבו סוף חמה לבוא. האחרת – דברי רבי יוחנן שאדם חייב על נזקי אש מהנימוק "אשו משום חיציו" הם בנזיקין בלבד, ועל כן מדליק האש פטור על שרפתו של "העבד הכפות". הקושיה: אם מדליק האש פטור על "העבד הכפות", מדוע הוא פטור על הגדיש, הרי אין כאן "קים ליה בדרבה מיניה"?

המנחת חינוך תירץ:

> ואפשר לומר דאע"ג דאינו חייב מיתה בידי אדם לדעת הרמב"ם, מ"מ כיון דהוי ליה מזיק בחציו ורוצח כמו שכתב הרמב"ם, אם כן על כל פנים הוי ליה רודף... אם כן פטור [=על הגדי והגדיש] מטעם רודף, דרודף ששיבר את הכלים פטור [סנהדרין עד ע"א]... על כן שפיר פסק הרמב"ם דפטור מטעם קים ליה בדרבה מיניה, היינו מטעם רודף. ומ"מ דדין זה חדש הוא, וצ"ע אם ניתן להצילו בנפשו בכי האי גוונא דרוצה להרגו באופן דאין חיוב מיתה עליו לאחר כך ויבואר אי"ה במקומו. שוב ראיתי ברשב"א [בבא קמא כב ע"ב] כתב דלרבי יוחנן דאשו משום חציו הוי ליה רודף, ע"ש.

על דברי המנחת חינוך יש להעיר שכאמור לעיל הרמב"ם לא נימק כלל את דין "עבד כפות". הוא לא כתב שהטעם הוא משום "קים ליה בדרבה מיניה" ולא הזכיר כלל את דין רודף. הן אמת, שאם אדם אחר יראה את האש מתקרבת לעבר העבד הכפות, והוא יכול לעשות פעולות על מנת למנוע את השריפה כמו לכבות את האש או להתיר את כפיתת העבד, הוא יהיה חייב לעשות כל מה שהוא יכול על מנת להציל את העבד, כאמור במדרש ההלכה (ספרא, קדושים פרשה ב פרק ד אות ח; סנהדרין עג ע"א): "ומנין אם ראית טובע בנהר, או ליסטים באים עליו, או חיה רעה באה עליו, חייב אתה להצילו בנפשו? תלמוד לומר 'לא תעמוד על דם רעך' (ויקרא יט, טז)". אך הדיון מדוע המדליק חייב אינו בהקשר לדיני רודף.

גם הרשב"א שציין המנחת חינוך, הסביר בתחילה את דברי רבי יוחנן בסוגייתנו שפטור על הגדי והגדיש וחייב על העבד מדין "קים ליה בדרבה מיניה" אך הוא הקשה על כך:

> קשיא לי אמאי פטור, והא מתחייב בגדיש קודם שיתחייב בנפשו על העבד? ...ואכתי לא ניחא לי דאפילו הצית בגופו של עבד [כמו הסברו של ריש לקיש] אמאי פטור על הגדיש, אטו מי שנתחייב בנפשו ואחר כך קרע שיראין של חברו מי לא מיחייב, והכא נמי מאי שנא, דלכולי עלמא בכי האי גוונא חייב... הכא שריפת העבד לאו צורך שריפת הגדיש הוא.

לאחר כל הקושיות האלו כתב הרשב"א:

> ואפשר דלרבי יוחנן דאמר אשו משום חציו כל שהצית אפילו בגדיש ועבד כפות סמוך לו שאי אפשר לו לברוח, הוי ליה משעת הצתת האש בגדיש רודף, ונעשה על הגדיש כרודף ששבר כלים בין של נרדף בין של כל אדם שהוא פטור, משום דמשעת רדיפתו נתחייב בנפשו, ואף זה כן.

אלא שגם על הסבר זה הקשה הרשב"א שרק אחרי שהעבד מת נשרף הגדיש, ואם כן מדוע פטור על הגדיש? וסיים: "ועדיין צריך לי תלמוד".[3]

קשה אם כן לקבל את הסברו של המנחת חינוך "על כן שפיר פסק הרמב"ם דפטור מטעם קים ליה מדרבה מיניה, היינו מטעם רודף". הרשב"א עצמו כתב שאלו שני כיוונים שונים, והיה לו קשה לחבר ביניהם. יש להוסיף שגם בגמרא (סנהדרין עד ע"א) לא נאמר במפורש שהפטור של רודף ששיבר כלים הוא מדין "קים ליה בדרבה מיניה", וגם רש"י שם לא הזכיר זאת.

2. "גדי כפות" ו"עבד כפות" – חייב או פטור מדיני טמון בלבד

כאמור, הרמב"ם (הל' נזקי ממון יד, י) נימק את דין "גדי כפות", ולא את דין "עבד כפות":

> המדליק בתוך שדה חבירו ויצאת האש ונאכל הגדיש,
> והיה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו – חייב, שכן דרך בני אדם לעשות בגדיש.
> היה עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו – פטור.

בהלכות שקדמו לדין "גדי כפות" ו"עבד כפות" כתב הרמב"ם (שם ח-ט):

> אש שיצאה ואכלה... גדיש וכיוצא בו והיו כלים טמונים בתוך הגדיש. אם היו כגון מורגים וכלי בקר וכיוצא בהן מדברים שדרך אנשי השדה לטמון אותן בגדיש – חייב לשלם. היו בגדים וכלי זכוכית וכיוצא בהן פטור על הכלים.
> במה דברים אמורים? במדליק בתוך שדה חבירו. אבל במדליק בתוך שלו ועברה לשדה חבירו פטור על כל הכלים הטמונים בגדיש.

הדוגמאות בדברי הרמב"ם מבוססות על האמור בגמרא (סא ע"ב): "כלי חרישה וזריעה" או "מורגים וכלי בקר, וכיוצא בהן". נראה שגם גדי הוא מהדברים שלוקחים לגדיש, והסיבה שכופתים את הגדי היא שלא יברח, וכן שלא יאכל את הגדיש. במדרש ההלכה (מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי, שמות כב, ה) נזכרו בעלי חיים אחרים שקושרים אותם בגדיש והם נשרפו:

> היה שור קשור בגדיש ודלק עמו, או חמור קשור בגדיש ודלק עמו – חייב.[4]
> אם היו מותרין – פטור. שנאמר "גדיש" ו"קמה" ["כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה" (שמות כב, ה)] מה אלו מיוחדין שאינן יכולין לברוח, יצאו אלו שהן יכולין לברוח.

---

3 ראה עוד בדברי הרב מאיר שמחה הכהן מדוינסק (אור שמח, הל' רוצח, א, ח [בסוף]) שהקשה על דברי הרשב"א: "ותמוה לי טובא, איך יפרש דאם אשו משום ממונו, לא הוי רודף? אתמהה, זה לא יתכן כלל, וצע"ג". נראה שקושייתו היא שאם הדיון הוא מצד דין רודף, אין הבדל משמעותי בין דברי רבי יוחנן לבין דברי ריש לקיש.

4 בגמרא (ס ע"א) נדרש על המילים "או הקמה" – "לרבות כל בעלי קומה". רש"י (ד"ה כל בעלי קומה) פירש: "אף בעלי חיים ואילנות". רש"י (סא ע"ב) כתב באופן מיוחד בנוגע לגדי: "היה גדי כפות לו כו' חייב – על הגדי, דבעלי חיים נמי אתרבו מ'או הקמה'". אמנם תוספות (ס ע"א ד"ה לרבות) ציינו שמהירושלמי (ו, ה) משמע שמרבים רק אילנות ולא בעלי חיים. המלבי"ם (שמות כב, ה) הסביר את הלימוד של רש"י מהפסוק והוכיח כדברי רש"י. מכל מקום על פי מדרש ההלכה, כל בעל חיים שמקובל להעמידו על יד הגדיש ולעיתים גם לקושרו שם, הוא כמו כלי עבודה אחרים שמשתמשים בהם בגדיש. הימצאות שור בגדיש נזכרת גם במשנה (לד ע"ב): "שורו שהדליק את הגדיש בשבת – חייב".

אם קשרו או כפתו בעלי חיים שמקובל גם כן להעמיד אותם על יד הגדיש, יהיה המדליק חייב.

הרמב"ם כתב בהלכה את ניסוח המשנה בנוגע ל"גדי כפות" ו"עבד כפות". התוספת המשמעותית ברמב"ם היא המשפט שבו נומקה ההלכה בנוגע ל"גדי כפות": "שכן דרך בני אדם לעשות בגדיש". הרמב"ם הסביר בכך ובשונה מרש"י, שגם המציעתא של המשנה עוסקת בהלכות טמון. כך כתב הרב וידל די טולושא (מגיד משנה, הל' נזקי ממון שם י):

> ועם מה שכתב רבינו "שכן דרך בני אדם לעשות בגדיש", עלה לי תירוץ לקושיא אחת שהיתה קשה לי בסדר המשנה, ששם שנינו "המדליק את הגדיש והיו בו כלים ודלקו, ר' יהודה אומר: ישלם וכו'... ומודים חכמים לר' יהודה במדליק את הבירה...". והייתי תמה למה נשנית זאת הבבא ד"גדי כפות" בין מחלוקת חכמים [עם רבי יהודה – ברישא] והודאתן [לדברי רבי יהודה – בסיפא]. אבל מפני שחכמים מודים במוריגין וכלי בקר וכל שדרכו להיות בגדיש, השמיענו התנא שאף הגדי דרכו להיות בגדיש וחייב עליו. זה עולה לי מדברי רבינו ז"ל וכן מצאתי אח"כ בתוס' [בבא קמא כב ע"ב ד"ה והיה גדי] בשם רבינו תם ז"ל בפ' כיצד הרגל.

רבנו תם (שם) כתב: "וגדי אין דרכו להיות כפות", וחזר על כך בהמשך פעם נוספת. מכאן שר"ת הסכים שמקובל שגדי נמצא בגדיש, אך לפיו אין דרכו להיות כפות שם. הרב דוד פרדו (שושנים לדוד, משנה בבא קמא ו, ה) הסביר את כוונת ר"ת: "שאין דרכו להיות כפות דוקא". נראה להסביר שכוונת המגיד משנה היא לומר שהוא הגיע לתובנה זו בדברי הרמב"ם בעקבות דברי ר"ת, אך הוא לא כתב שהרמב"ם סבר לגמרי כר"ת.[5] כאמור, דברי הרמב"ם הללו הם בשונה מרש"י שכתב שהמציעתא של המשנה, "גדי כפות" ו"עבד כפות", עוסקת בכללי "קים ליה בדרבה מיניה".

בנוגע למקרה "היה עבד כפות לו וגדי סמוך לו" – לא מקובל לכפות עבד בגדיש. עבד עובד בגדיש או שומר עליו, ואין סיבה לכפותו לגדיש, וכדברי רש"י (כב ע"ב ד"ה עבד כפות): "ועבד ליכא לאוקמי הכי [-שהוא כפות] דאורחא דמלתא לשדורי אינש עבדיה לשמור גדישו".[6]

הרמב"ם לא נימק בהלכה את הדין בנוגע ל"עבד כפות", אך נראה שהנימוק הוא כפי שכתב הרמב"ם בנוגע ל"גדי כפות", אבל להפך: 'שכן **אין** דרך בני אדם לעשות בגדיש':

> והיה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו – חייב. שכן דרך בני אדם לעשות בגדיש.
> היה עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו – פטור. ['שכן **אין** דרך בני אדם לעשות בגדיש'].

הפטור של מדליק האש באשר לעבד הכפות הוא במסגרת דיני טמון שבהם עסק הרמב"ם בהלכה זו. אין טומנים עבד בגדיש ואין כופתים אותו אליו. גם אין מקובל להניח גדי סמוך לגדיש, כי הוא יברח או יאכל

---

5 הרב דוד טעביל (נחלת דוד, כב ע"ב) כתב שלדברי הרמב"ם הגדי "חשוב כטמון, והיינו משום כיון דהוא כפות ומונח אצל הגדיש מסתמא הגדיש חופה עליו עד שאינו נראה והוי כטמון, רק דכיון דדרך בני אדם לעשות כן בגדיש תו הוי כמוריגים וכלי בקר שדרך להטמין בגדיש... ונמצא דדברי הרמב"ם הפוכים לגמרי מדברי ר"ת בשתיהן, דלר"ת הוי כגלוי ולאו אורחיה, ואילו להרמב"ם הוה כטמון ואורחיה". לדברינו, מוסכם על ר"ת והרמב"ם שאורחיה של גדי להיות בגדיש, ונראה שאין צורך להסביר שלפי הרמב"ם הגדי טמון ומחופה בתוך הגדיש. גם אם הגדי אינו מחופה ממש, אך נמצא קשור לגדיש ואינו יכול לברוח, זה נקרא טמון. כך יש ליישב גם את הערת רבי עקיבא איגר (סא ע"ב) ששאל מניין לרמב"ם לפרש שהגדי כפות בגדיש, "אימא דמיירי שהיה כפות בצידו". נראה שהכוונה היא שהוא כפות צמוד לגדיש ולא בתוכו ממש, ואף זה נחשב טמון. כמו ארנק הטמון בבית, גם אם הארנק או כל חפץ אחר שמקובל להניח בבית יהיו במרפסת צמודה לבית, זה ייחשב טמון. ראה גם בדברי הרב אברהם ישעיהו קרליץ (חזון איש, סי' ו, ט).

6 בהלכות אחרות נזכר מצב שעבד היה כפות אך לא בהקשר לגדיש (בבא קמא יב ע"א; גיטין כא ע"א; עח ע"א).

את הגדיש. אכן, כשפרצה האש ייתכן שהגדי ברח, אבל גם ייתכן שלא.[7] לדברינו, כשהרמב"ם כתב ש**המדליק פטור על העבד הכפות וחייב על הגדי הכפות, זה רק בהקשר להלכות טמון**. הלכה זו ברמב"ם היא בתוך רצף של הלכות שכולן עוסקות בהלכות טמון (הל' נזקי ממון יד, ח-יב), וסדר ההלכות הללו דומה לסדרן במשנה. ההלכות הראשונות (הלכות ט-יא) עוסקות בהלכות טמון בגדיש, וההלכה האחרונה (הלכה יב) עוסקת בדיני טמון בבית. הרמב"ם גם לא עסק בהלכה זו שבה כתב על העבד הכפות והגדי הכפות, בתשלום עבור הגדיש שנשרף, אלא אך ורק עבור הגדי הכפות או העבד הכפות. הרצף התוכני במשנה ובהלכות הרמב"ם בא ללמד שדיני טמון אינם רק בנוגע לכלים דוממים כמו כלי חרישה וזריעה וכדומה שמקובל להניחם בגדיש, אלא גם בנוגע לאנשים: אדם – עבד, וכן בעלי חיים כמו גדי, שור וחמור, שמקובל להביאם לגדיש.

הראב"ד השיג על הרמב"ם:

> המדליק בתוך שדה חבירו וכו' ונשרף עמו חייב. אמר אברהם: זה איני יודע מהו, דהכא לאו בטמון מיירי.

המגדל עז (שם) כתב על השגה זו של הראב"ד:

> ואני אומר גם זה לא יצא מפי הראב"ד ז"ל. כי זה משנה שלימה ותלמוד ערוך הוא דתנינן לה פ' הכונס (סא ע"ב)... עיניך רואות כי ר"מ ז"ל כתב כלשון המשנה אות באות. מעתה מה אשיב שואלי דבר אם הייתי מודה כי פה קדוש יאמר כלשון זה, אלא ודאי אחד מן התלמידים השיג ותלאן באילן גדול.

נראה להסביר את ההבדל בין הרמב"ם לבין הראב"ד על פי דברי ר' עקיבא איגר (הל' נזקי ממון יד, י, הובא במהדורת הרב שבתאי פרנקל):

> מה דסיים הרמב"ם שכן דרך בני אדם וכו', משמע דדין הגדי כדין טמון דאינו חייב רק במדליק בשל חברו ובדבר שדרכו בכך. על זה השיג הראב"ד דהכא לאו בטמון הוא וחייב בכל ענין.

לפי רבי עקיבא איגר, הרמב"ם עסק בהלכה זו רק בהיבט של דיני טמון. הקריטריון הוא אם "כן דרך בני אדם לעשות בגדיש" או לא, וממילא אם חייב או פטור כשהדבר הטמון נשרף. הרמב"ם לא עסק כאן בהלכות "קים ליה בדרבה מיניה". לעומת זאת טענת הראב"ד היא שההלכה במקרים אלו בנוגע ל"עבד כפות" ו"גדי כפות" היא על בסיס כללי "קים ליה בדרבה מיניה", וכפי שהסביר רש"י את המשנה (סא ע"ב) ואת סוגייתנו.

נראה עוד שפירוש הרמב"ם את המשנה (סא ע"ב) שונה מדברי רש"י ואולי גם מדברי הראב"ד, והוא תלוי אף בגרסת המשנה.

לפי הרמב"ם מילות הדין במשנה (סא ע"ב): "חייב" או "פטור", מתייחסות אך ורק למי שכפות וטמון בגדיש. "גדי כפות" – חייב על הגדי, "עבד כפות" – פטור על העבד. כך פירש הרמב"ם את המשנה:

> והיה גדי כפות לו [=לגדיש], ועבד סמוך לו [=לגדיש], ונשרף עמו [העבד הסמוך לגדיש נשרף עם הגדי הכפות] – חייב [=על הגדי].
> היה עבד כפות לו [=לגדיש], וגדי סמוך לו [=לגדיש], ונשרף עמו [הגדי הסמוך לגדיש נשרף עם העבד הכפות] – פטור [=על העבד].

לפי רש"י מילות הדין במשנה: "חייב" או "פטור", מתייחסות לגדי ולגדיש. במקרה של "עבד כפות" רש"י גם גרס בלשון רבים: "ונשרפו עמו", ולא כמו במשנה "ונשרף עמו". אמנם במקרה של "גדי כפות" גרס רש"י "ונשרף עמו" בלשון יחיד, אך פעמים שרש"י פירש שהכוונה היא שנשרפו עמו הגדי והגדיש.

---

7 רש"י (כב ע"ב ד"ה עבד כפות; מג ע"ב ד"ה עבד; סא ע"ב ד"ה היה גדי) ציין אם מצופה שהגדי יברח או לא לפי הפירושים השונים לדברי המשנה. הרב מאיר שמחה הכהן מדוינסק (אור שמח, הל' נזקי ממון יד, י) דן אם מצופה מבהמה שתברח כשיש אש או סכנה אחרת.

כך פירש רש"י את המשנה:

> "גדי כפות... **ונשרף** עמו חייב" – "על הגדי" (סא ע"ב ד"ה היה גדי); "על הגדי והגדיש" (כב ע"ב ד"ה והיה כפות); "אגדי ואגדיש" (מג ע"ב ד"ה חייב).
> "עבד כפות לו... **ונשרפו** עמו פטור" – "אגדי ואגדיש" (כב ע"ב ד"ה עבד כפות); "אפילו על הגדי ועל הגדיש" (סא ע"ב ד"ה היה גדי).[8]

כאמור לעיל, רש"י הסביר את המשנה על פי כללי "קים ליה בדרבה מיניה". העונש הגדול יכול להיות רק על העבד שנשרף, אשר על כן רש"י דן בדבריו בעיקר על הגדי והגדיש אם המדליק חייב או פטור עליהם.

ג. רמב"ם: המדליק "עבד כפות" בגדיש חייב מיתה

למרות האמור, "עבד כפות" איננו כלי ואיננו בעל חיים, ואותו אדם שהדליק את האש הרג אדם, את העבד הכפות. מה יהיה דינו, ומדוע אין לדון בעניין זה על פי גדרי "אשו משום חציו" שבנזקין? הסביר זאת הרב איסר זלמן מלצר (אבן האזל, הל' נזקי ממון יד, י):

> דיש לומר דכיון דלדידן לא הוי חציו ממש, ורק שהתורה חייבה משום חציו, אם כן אין לנו לדון מדיני ממון לדיני מיתה. ואף דמחייבינן בד' דברים, היינו משום דהתורה גילתה במה ד"פתח בנזקי ממונו וסיים בנזקי גופו, לומר לך אשו משום חציו" (בבא קמא כג ע"א), ובפשוטו לא גילתה התורה אלא לענין דיני ממון. דודאי לא שייך דהכא גילתה תורה נמי לענין חיוב מיתה לומר דהוא רוצח ממש. דאם כן הדר יקשה לן דאמאי פטור טמון? ועל כן דרק חדוש הוא שחידשה תורה, ולא אשכחן חידושא אלא בדיני ממון ולא מיתה.

לדברי הרב איסר זלמן מלצר, אין האש "חציו ממש". בלשון הירושלמי (ב, ה) כך הם דברי רבי יוחנן: "נעשה **כ**זורק את החץ ממקום למקום".[9] החידוש בנזקי אש שהיא משום חיציו, זהו חידוש שחידשה התורה רק בנוגע לנזקי ממון, ורק כשהם גלויים, וכפי שנאמר בפסוק: "כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה" (שמות כב, ה), אלא אם כן מדובר בחפצים שמקובל להניח בתוך הגדיש. בעוד שמי שיורה חץ והורג אדם אחר הוא רוצח, ואין זה משנה מאיזו רשות הוא ירה את החץ.

---

8 רש"י (מג ע"ב ד"ה עבד) גרס גם כן בלשון רבים: "עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרפו עמו פטור". אמנם שם רש"י הסביר את עמדת רבא בהבנת המשנה שהיא שונה לגמרי ממה שהוסבר עד עתה, אך ממילא הגמרא דוחה הבנה זו. ההבנה של רבא היא "האי פטור – אעבד וגדי קאמר", וזה דומה להסברו של הרמב"ם את המשנה.

9 גם רש"י כתב כמה פעמים שלפי רבי יוחנן מדליק אש הוא כזורק חץ או כאילו עשה כן, אבל לא ממש. רש"י (כב ע"א ד"ה משום חציו) כתב: "חייבו הכתוב דאיהו קעביד דהוי **כ**זורק חץ". וכן (כב ע"ב ד"ה תצא מעצמה): "משמע וליכא לאוקמי קרא כשהדליק הוא עצמו גדישו של חבירו אלא בתוך שלו הדליק והאש הלכה מעצמה ואפילו הכי קרי מבעיר את הבערה, **כאילו** הדליקו בעצמו, אלמא אשו משום חציו". ובמקום אחר (ס ע"ב ד"ה משום חציו): "**כ**זורק חץ שמזיק למרחוק דאיהו גופיה עביד". הרב יוסף חביבא (נימוקי יוסף, י ע"א בדפי הרי"ף) כתב: "משום חציו. העלה עליו הכתוב **כאילו** היה חציו מכוונין על גבי הקשת והקשת בידו ולא נתכוין לזורקם אלא שפשע בהו והלכו מכחו מאליהן שלא בכוונה שהוא חייב משום ממונו והרי הוא כשורו שפשע בו ויצא והזיק... אשו משום חציו – **כאילו** בידיו הבעירו... חיובו משום חציו **כ**זורק החץ, שבשעה שיצא החץ מתחת ידו, באותה שעה נעשה הכל ולא חשבינן ליה מעשה דמכאן ולהבא". תוספות רבנו פרץ (כב ע"א) הסביר מדוע אשו היא כחצו ולא ממש: "אשו משום חציו. יש לתמוה קצת, למה הוצרך לומר טעם באשו יותר מבשאר נזיקין [שיטה מקובצת: והלוא הוא כתוב בפסוק כמו שאר נזיקין]? וי"ל לפי דפעמים שאין האש מזיק כי אם הרוח שמוליכתו, ואילולי הרוח לא היה מזיק, אם כן אינו מעשה האדם כי אם מעשה הרוח. ולכך הוצרך ליתן טעם רבי יוחנן אמר משום חציו, דכיון שהדליקו במקום שהרוח מצויה להוליכו, נמצא שפשע בהדלקתם **כמו** בחציו שאדם זורק למרחוק".

הרמב"ם (הל' רוצח ג, ב; יא-יג) דן במצבים שונים שאדם זרק אבן או חץ והרג אדם אחר. אך כאן מדובר שהאדם הדליק אש, והאש הלכה ושרפה עבד שהיה כפות בגדיש, ולא היה יכול לברוח משם. מה דינו של המדליק בנוגע ל"עבד הכפות"?

בתוספתא (ו, יב) הובאה גם כן המחלוקת בין חכמים ובין רבי יהודה בנוגע לטמון, וכן נזכר במה הם מסכימים, אם כי באופן שונה ממה שהוצג במשנה. במשנה (סא ע"ב) נאמר: "ומודים חכמים לרבי יהודה...", ובתוספתא (שם) נאמר: "ומודה רבי יהודה לחכמים...". לא נזכר כלל בתוספתא דיון בנוגע לאופי הכלים שהוטמנו, ולא ההלכה בנוגע ל"עבד כפות" ו"גדי כפות". ובכל זאת בתוספתא שלאחריה (שם יג) נאמר:

> היה אדם ישן בתוכו ודלק, אפילו שוגג – פטור, מפני שנדון בנפשו.

אם אדם הדליק אש בשדה חברו, ובגדיש ישן אדם. במזיד – הוא חייב עונש מיתה על האדם ופטור על הגדיש "מפני שנדון בנפשו", ביטוי אחר ל"קים ליה בדרבה מיניה". אף אם הוא הדליק בשוגג הוא פטור מתשלום על הגדיש, כי הוא חייב גלות כדינו של רוצח בשגגה. תוספתא זו בנוגע לאדם ישן, מזכירה את שמופיע במשנה לגבי "עבד כפות".[10]

תוספתא זו גם תואמת למסקנת הגמרא (כתובות כט ע"א - לה ע"א) שדנה במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש אם "חייבי מיתות שוגגין, וחייבי מלקיות שוגגין, ודבר אחר [=ממון]", חייבים ממון או לא. בסוף הסוגיה נאמר:

> אלא כי אתא רבין אמר: חייבי מיתות שוגגין – כולי עלמא לא פליגי דפטורין.

"כולי עלמא" – הכוונה לרבי יוחנן וריש לקיש. כך גם נאמר בסוגיה המקבילה בירושלמי (כתובות ג, א):

> הכל מודין שאין ממון אצל מיתה... מה פליגין בממון אצל מכות.[11]

הרמב"ם פסק בכמה מקומות שאם אדם חייב מיתה וחייב ממון, הוא ייענש בעונש החמור יותר – עונש מיתה (הל' נערה בתולה א, יג; הל' גניבה ג, א), ואשר על כן ברור שגם לפי הרמב"ם המדליק "יידון בנפשו" – יהיה חייב עונש מיתה על "העבד הכפות" שנשרף בגדיש, וכמו במקרה של אדם שישן בתוך הגדיש ונשרף.[12]

במקרה של "עבד כפות" – על הגדיש עצמו הוא יהיה פטור מצד "קים ליה בדרבה מיניה", וכן על כלי עבודה אחרים ואף על בעלי חיים שהיו בגדיש שמקובל להביאם לשם. אם יהיו מונחים שם חפצים שלא מקובל להניחם בגדיש, כגון ארנק (סא ע"ב), בגדים (ה ע"ב רש"י ד"ה לפטור בו את הטמון), כלי כסף וחפצים יקרי ערך אחרים, המדליק יהיה פטור עליהם גם מצד דיני טמון.

---

10 הר"מ מסרקסטה (שיטה מקובצת, סא ע"ב) שאל: "עבד כפות... פטור. וצריך עיון אישן אי מחייב, אי אמרינן הוי ליה לאיתעורי?". הרב משה בצלאל (כובע ישועה, שם) השיב שלפי התוספתא התשובה ברורה: "ישן ככפות".

11 ראה גם בדברי הרב יצחק זאב סולובייצ'יק, הגרי"ז (הל' רוצח ג, יב), שדן אף הוא בסתירה בדברי הרמב"ם והסביר בהרחבה את מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש בסוגייתנו על בסיס דברי חזקיה בגמרא (כתובות לד ע"ב - לה ע"א), שחידש על פי דרשת פסוק שגם מי שהורג אדם בשוגג פטור מתשלומים, על אף שאינו חייב מיתה אלא גלות.

12 הרב חיים סולובייצ'יק מבריסק (חידושי רבנו חיים הלוי, הל' שכנים יא, א; חידושי הגר"ח – בבא קמא, סי' לב) עסק אף הוא בשאלה מה עמדת הרמב"ם שפסק כרבי יוחנן שאשו משום חציו בנוגע לנפשות, אם כי הוא לא הזכיר את פסיקת הרמב"ם בנוגע ל"עבד כפות". הוא הזכיר זאת רק בהקשר לדברי התוספות (סנהדרין עז ע"א ד"ה סוף חמה). לדבריו, "אשו משום חציו" היא סברה שמשמעותה היא שהאש היא כחץ ממש מפני שהאש הולכת מכוח המדליק, וסברה זו קיימת בדיני ממונות ובדיני נפשות. התורה גילתה לנו שהמדליק חייב גם כשהאש התפשטה באמצעות הרוח, ועל אף שפסוק זה עוסק רק בדיני ממונות (ג ע"ב; ו ע"א) אין זה משנה דבר. התורה לימדה שגם אם כוח אחר מעורב בו, אין זה גורע מכוחו של המדליק והאש נחשבת כהולכת מכוחו, ולכן המדליק חייב מיתה מאחר שאותו אדם נהרג מכוחו.

סיכום

בגמרא (כב ע"א) הובאה מחלוקת אמוראים במהות החובה בנזקי אש. רבי יוחנן סבר שאדם חייב על נזקי אשו משום חציו וריש לקיש סבר משום ממונו. בגמרא (כב ע"ב) הובאה המשנה (סא ע"ב) שבה נאמר: "המדליק את הגדיש והיה גדי כפות לו ועבד סמוך לו, ונשרף עמו – חייב. עבד כפות לו וגדי סמוך לו, ונשרף עמו – פטור". משנה זו מובאה במסגרת כמה משניות שעסקו בדין נזקי אש בטמון.

רש"י כתב שהדיון על "עבד כפות" או "גדי כפות" עוסק ביישום כללי "קים ליה בדרבה מיניה", וזו הסיבה שמדליק האש חייב או פטור על מה שהיה כפות בתוך הגדיש – עבד או גדי. המנחת חינוך הניח שהרמב"ם הסביר את המשנה גם כן כרש"י שהדיון הוא בכללי "קים ליה בדרבה מיניה", ואם כן, מאחר שלפי הרמב"ם "אשו משון חציו" נאמר רק בנזיקין ולא ברוצח, יוצא שמדליק האש פטור על שריפת "העבד הכפות", ואם כן מדוע הוא פטור על הגדיש הרי אין כאן "קים ליה בדרבה מיניה". המנחת חינוך ניסה להסביר את הרמב"ם על בסיס דברי הרשב"א שמדליק האש חייב על העבד הכפות מדין רודף, אך הרמב"ם לא הזכיר זאת כלל, וגם הרשב"א כתב שהסבר זה עדיין קשה לו.

לדברינו הרמב"ם לא הסביר את המשנה בנוגע ל"עבד כפות" ו"גדי כפות" כרש"י. לפי הרמב"ם גם משנה זו גם היא חלק מהדיון על נזקי אש בטמון, מאחר שהיה צורך לדון מה הדין בחיים שנמצאים בגדיש – אדם או בעלי חיים, ולא רק חפצים דוממים. מה שנאמר בהקשר למקרים של "עבד כפות" ו"גדי כפות" – חייב או פטור, זה רק בהקשר לדיני טמון בלבד. חפצים שמקובל להניח בגדיש, כמו כלים חקלאיים או אף גדי כפות ובעלי חיים אחרים קשורים, חייב עליהם מדין טמון. ואילו חפצים שאין מקובל להניחם בתוך הגדיש, כמו עבד כפות, בגדים, כלי כסף וכד', יהיה פטור עליהם. אמנם בנוגע ל"עבד כפות", המדליק הרג אדם והוא יהיה חייב על כך כמו במקרים אחרים שאדם הרג באופן ישיר בצורות שונות באמצעות זריקת אבן או חץ, או במצבים אחרים שהנרצח לא היה יכול לברוח ולהציל עצמו. על כלי עבודה אחרים ואף על בעלי חיים שהיו בגדיש שמקובל להביאם לשם, הוא גם יהיה פטור מטעם "קים ליה בדרבה מיניה", ועל חפצים שאין מקובל להניחם בגדיש, המדליק יהיה פטור גם מצד דיני טמון.